

O B Z O R N I K.

Dr. Metod Dolenc, kako je gledal na načelna vprašanja v kazenskem pravu.*

Kazensko pravo se razvija roko v roki s kulturnim razvojem človeštva. Zato se v skladu z evolucijo človeškega duha izoblikujejo tudi v kazenskopravni vedi in v pozitivni kazensko-pravni zakonodaji načela in smeri, na katerih počiva vsakokratna kazenskopravna veda. Usoda poklanja narodom osebe, ki so nosilci teh smeri.

Skoro da ne vsa važnejša vprašanja in probleme v kazenskem pravu je obdeloval pokojni prof. dr. Dolenc v svojih številnih spisih. Gledal je na te probleme ne le kot pravnik, marveč tudi kot človek in kot sin svojega naroda.

Njegovo gledanje na svet, zlasti na religijo, mu ni dovoljevalo, da bi gledal na zločinca kot zavržno bitje, ki ga je treba iztrebiti. Kazni sicer ni načelno odklanjal kot sankcijo, češ v našem narodu je globoko ukoreninjena zavest, da se daj žaljenemu čutu pravičnosti zadoščenja s primernim povračilom.¹ Odklanjal pa je teorijo povračila kot tako in se pridružil stališču sociološke šole, ki zahteva, naj se poglobimo v zločinčevo psiho, naj ga razumemo, naj imamo sočutje z njim, saj je postal produkt svojega okolja. Pridružil se je stališču tako zvane „pravne kazni“, ki poudarja poleg ostalih učinkov kazni tudi moment poboljševanja.² V skladu s stališčem sociološke šole je zahteval, še preden je bil uzakonjen novi kz., naj se pri kaznovanju upošteva predvsem storilčeva osebnost, zločinec se naj kaznuje brez vsake krutosti, ki je nevredna človeškega dostojanstva.³

Glede smrtne kazni je bil mnenja, naj se ne uvede v edinstveni kz.,⁴ češ da „edini pravi *raison d'être* smrtne kazni, to je generalna prevencija, pri nas več ne obstaja...“, smrtna kazen je etično preveč surovo sredstvo, ne dopušča, da se skesani grešnik spokori niti da se krivična obsodba popravi.^{4a}

Kakor rdeča nit se vije v pokojnikovih spisih zahteva, da je treba tudi v kaz. pravu upoštevati splošna načela etike. Sma-

* Govor na komemoraciji dne 26. novembra 1941.

¹ Dolenc. Kaj hoče moderno kazensko pravo. Brošura. 1924—10.

² Dolenc. Nacionalnosocialistično kazensko pravo v Nemčiji in vprašanje revizije jugosl. kazenskega zakonika. Spomenica Mauroviću, str. 19; separadni odtisek.

³ Ista spomenica — 20.

⁴ Dolenc. Pekić. Rasprava o smrtnoj kazni. Sl. Pr. 1929 — 161.

^{4a} Dolenc. Anketa o smrtnoj kazni. Branič. 1927 — 124.

tral je za umestno, naj pretvarja država kot reprezentant občega reda npravstvene zakone v norme kaz. prava. In čim kompliciranejša postajajo družabne razmere, tem tesnejše se skušaj kaz. pravo približevati zakonom npravnosti.⁵ Zato je smatral, da ni v skladu s človeškim dostojanstvom, da bi posegala država s prisilnimi sredstvi v generacijski proces človeštva; načelno je odklanjal prisilno sterilizacijo take vrste, ki povzroča trajno neplodnost. Na kongresu za kaz. zavode v Berlinu l. 1935. je to svoje stališče preciziral v posebni resoluciji. Odločno se je tudi zavzemal za nedotakljivost telesnega plodu; poudarjal je, da naše agrarno ljudstvo, ki so mu otroci blagoslov božji, po svojem verskem prepričanju in iz praktičnih razlogov (pomoč pri gospodinjstvu), ne bo nikdar razumelo načelne dopustitve odprave telesnega plodu; priznaval je potrebo medicinsko indicirane perforacije plodu, odklanjal pa je ostale indikacije in to iz etičnih, verskih in populacijskih razlogov. Umestno je pripomnil, da nobeno drugo bitje na svetu razen človeka ne odpravlja telesnega plodu.⁶ Iz razlogov človečanstva je odklanjal tudi kastracijo kot očevalno odredbo zoper zločince, nevarne za spolno moralo.⁷

Ko se je pojavilo v strokovni literaturi vprašanje, ali je dopustno uničiti človeško življenje, ki je postalo nevredno in nesposobno, da živetari (Dr. Binding, Dr. Hoche: Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens. Leipzig. 1920), je skupno s kolegom prof. dr. Šerkom odločno nastopil proti tem nazorom. Po pravici je poudarjal, da človek ni niti gospodar svojega⁸ življenja, tem manj pa sme posegati v življenje svojega bližnjega, naj si bo tudi le iz usmiljenja. Država, ki bi pripuščala, da sme vsakdo razpolagati s svojim življenjem, bi uničila sama sebe; če bi pa dopuščala evtanazijo, bi neznansko trpela ljudska morala; vsak kroničen bolnik bi se smatral za odveč, zaupanje v bolnice bi izginilo, pojemal bi napredek medicinske znanosti, ki ji je namen čim najbolj podaljšati človeško življenje.⁹

Pokojni je zastopal stališče stroge pravičnosti tudi v zakonodaji. O priliki, ko je razpravljal o nameravani ponovni novelizaciji našega kz., je glede na različna mnenja, ki so se pojavila

⁵ Dolenc. Zločinec iz prepričanja. Zb. zn. r. VI. — 1.

⁶ Dolenc. Problem kazensko-pravne zaščite telesnega ploda. Pravni Vestnik. 1924, str. 72, 74.

⁷ Dolenc. Browe Peter. Zur Geschichte der Entmannung. Eine religions- u. rechtsgeschichtliche Studie. 1936. Sl. Pr. 1938 — 225.

⁸ Dolenc. Dr. Maximilian Kössler: Selbstmord u. Tötung auf Verlangen. 1925. Sl. Pr. 1926 — 302.

Dolenc. Sokrivda pri samomoru. Pravni Vestnik 1921 — 11.

⁹ Dolenc - Šerko. Ali se naj dà na prosto, da se sme uničiti življenje, ki je postalo nevredno življenja. Sl. Pr. 1921 — 18.

v tem pogledu, odločno vztrajal na tem, da se načelo prepovedi analogije in malam partem v materialnem pravu neokrnjeno obdrži.^{9a}

Z vidika „večno veljajoče etike“, kakor se sam izraža, je bil seveda tudi proti temu, da bi se v zakonodajo kjer koli uvedla vzvratna veljavnost kazenskopravnih določb za dejanja, ki so bila storjena, preden je bila razglašena norma o dotičnem kaz. dejanju. Z etičnega stališča je tudi zahteval, naj se nezvestoba (§ 369 kz.) in utaja (§ 318 kz.) preganjata po službeni dolžnosti, ne pa na oškodovančev predlog.¹⁰

S stališča stroge zakonitosti je pokojni odklanjal pojem tako zvane neprisodljivosti to je nesmiselnosti drugačnega ravnanja kot nad zakonom stoječ razlog, ki naj izključuje krivdo. Tu je mišljen primer, ko se od storilca ne more pričakovati, da bi bil opustil kaz. dejanje, ker so bile po sredi izvestne okolnosti,¹¹ ki so slične skrajni sili.

Že iz navedenega vidimo, da pokojni ni nikdar zastopal ekstremnih mnenj; razrešujoč teoretične probleme je vedno mislil tudi na praktično življenje. Tako je n. pr. zagovarjal institut zmanjšane vračunljivosti ne le iz načelnih razlogov, marveč tudi iz praktičnega razloga, češ da bi izvedenci manj odgovornega storilca, da se obranijo očitkov vesti, proglasili za popolnoma neodgovornega, če te institucije ne bi bilo.¹²

Z globokim prepričanjem in z veliko vnemo se je prof. Dolenc zavzemal za udeležbo laiškega elementa v kaz. pravosodju. Sam pravi, da porota ni le smotrno sredstvo, da se najde materialna resnica, marveč tudi zelo močna pomoč, da se vzdrži zaupanje ljudstva v kaz. pravosodje. Po njegovem prizadevanju je društvo „Pravnik“ doseglo, da se je v Sloveniji l. 1922. izvršila v tem pogledu anketa. Uspeh te ankete je bil ta, da se je 89,8% vseh slovenskih občin izjavilo za poroto.¹³

Tudi sicer je priporočal sodelovanje laikov v kaz. pravosodstvu (socialna sodna pomoč)¹⁴ in to pri izvrševanju kazni in očevalnih odredb, vse to v pravcu etizacije prava.

V dobi, ko so se vršile priprave za enotno kazensko zakonodajo, se je živo zavzel za enotni sistem izvrševanja kazni na svobodi. Značilno za energijo pokojnika je, da je l. 1924. osebno

^{9a} Spomenica kakor pod 2 — str. 14.

¹⁰ Spomenica, kakor pod 2 — 27.

¹¹ Dolenc, Dr. Sauerlandt, Zur Wandlung des Zumutbarkeitsbegriffes im Strafrecht. Sl. Pr. 1938 — 146.

¹² Spomenica kakor pod 2 — 16.

¹³ Dolenc, Teorija sud. kriv. post. — 15, 49. Letnica 1924 v označeni knjigi je pomotno navedena.

¹⁴ Dolenc, Socialna sudska pomoč kao institut kriv. procesa. Politija. 1932.

obiskal vse kaznilnice v državi razen ene in na licu mesta zbiral podatke za svoje zakonodajne predloge.^{14a} Zlasti se je boril proti temu, da se kazni in očuvalne odredbe izvršujejo v istih zavodih.¹⁵

Zelo živahno se je pokojni zanimal za kriminalistiko. Ugodna prilika za to se mu je nudila, ko je služboval v Gradcu in bil v osebnih stikih s prof. Grossom. Že njegov tretji spis se tiče kriminalistike; njegove prve znanstvene razprave od l. 1905. do svetovne vojne — so večidel kriminalistične vsebine.

Posebno pozornost pa je pokojni posvečal tiskovnemu pravu. V svojih predavanjih o tiskovnem pravu označuje tisk za svetovno silo, ki regulira javno vest, za činitelja za vodstvo države, za tvorca in kritika prava. V svojih spisih je zahteval revizijo tiskovnega zakona po smernicah ustave in kaz. zakona ob upoštevanju najmodernejših tiskovnih zakonov in osnutkov drugih držav.^{15a}

Takoj po prevratu se je nudila pokojnemu prilika, da se je udeleževal tudi v zakonodaji. S svojimi spisi je ugladil pot zenačenju kazenskopravnih zakonov, praktično se pa je udeleževal v zakonodajnih odborih in komisijah. Ko je bilo uzakonjeno novo materialno in formalno kazensko pravo, je z budnim očesom zasledoval, kako se bo uveljavilo v praksi. In ko je zapazil nedostatke, se je takoj v glasilih in na pristojnih mestih zavzel, da se ti nedostatki odpravijo. Pokazalo se je, da so bila okrožna sodišča preobremenjena, ker so se po novem kz. obravnavali prestopki zoper čast veči del pri okrožnih sodiščih. Ti in drugi nedostatki so se odpravili že z novelo iz l. 1931. Ta novela je delo dr. Dolenca.

Z novim kz. je bila uvedena dihotonomija namesto prejšnje trihotomije. Zato je nastala vrzel, ker še ni bilo zakona o prekrških. Tej vrzeli je odpomogel zakon z dne 31. decembra 1929 o podaljšanju veljave predpisov o kaznovanju prekrškov. Redaktor tega zakona je tudi prof. Dolenc.

Komaj so bili uveljavljeni novi kazenskopravni zakoni, že se je pokojni lotil dela, da spiše učbene pripomočke za materialno in formalno pravo. V kratkem času je izdal s svojo železno energijo tolmač h kaz. zakonom. Delo ni bilo lahko. Lažje je sestaviti komentar k zakonom, ki mu je že judikatura in literatura ugladila pot. Pok. Dolenc pa ni imel pri rokah nič takšnega. K temu so se pridružile še težkoče glede slovenske terminologije. Ko je s tem ugladil pot sodni praksi, se je takoj lotil učbenika, ki ga je izdal skupno s svojim dolgoletnim sodelavcem

^{14a} Dolenc. Problem izvrševanja kazni na prostosti v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Zb. zn. r. 1924/25 — 40.

¹⁵ Spomenica — 18, 26.

^{15a} Dolenc. Po prvih treh letih tiskovnega prava. Sl. Pr. 1929 — 14.

prof. Maklecovom. Ta učbenik je verna slika harmoničnega znanstvenega delovanja dveh znanstvenikov. In to vsestransko harmonijo je pok. često poudarjal.

S tem je podana le bežna slika o tem, kako je gledal pokojni na važnejše probleme kaz. prava in kako se je udejstvoval v tej panogi našega pravnega življenja. To pa je le en del njegovega delovanja. Že s tem delom si je postavil trajen spomenik v razvoju in oblikovanju našega kazenskega prava.

Dr. Avgust Munda.

Književna poročila.

Razprave, zvezek prvi. Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, pravni razred, 1941, str. 260.

Lansko pomlad je izšel prvi zvezek Razprav pravnega razreda Akademije. Vsebinsko bogata knjiga prinaša osem razprav iz več pravnih področij, namreč dve iz kazenskega materialnega prava, po eno iz gospodarske politike, civilnega postopnika, pravne filozofije, iz zgodovine gospodarske vede ter iz cerkvenopravne in državnopravne zgodovine.

Prof. Bilimovič prikazuje v svoji razpravi „Ekonomska tabela François Quesnaya“ prvi poskus, zgraditi splošno shemo stacionarnega gospodarstva, kar jih poznamo v zgodovini ekonomske vede, namreč „Tableau économique“ osnovega fiziokratične šole François Quesnaya. Pisca ne zadovoljuje dosedanja razlaga te tabele, temveč podaja nje smisel v sodobnem znanstvenem jeziku ter sklepa z željo za ekonomsko tabelo sodobnega gospodarstva, ki bi bila neprecenljive znanstvene vrednosti. Pokojni prof. Dolenc je prispeval „Mnogotni zločin v kazenskem pravu kraljevine Jugoslavije“. Kazenskopravna razmotrivanja uvaja s sociološkim in psihološkim uvodom o mnogoti in njenem delovanju (postanek mnogote, vloga posameznika v mnogoti: zavestni, nezavestni vodja, udeleženci). Po prikazu mnogotnega zločina po našem kazenskem zakoniku (§§ 117, 129, 154) obravnava avtor vprašanja, ki nastanejo glede gmotnih zločinov v sodnem kazenskem postopku (pregon, odškodninski zahtevki) ter omogoča s tem primerjanje z rešitvami v tujih zakonodajah, ki jih razporeja po dveh načelnih stališčih do gmotnega zločina v dve skupini: v germanskopravno in v romanskopravno. V zaključku podčrtava avtor osnovne smernice, ki jih očituje novejša zakonodaja glede gmotnih zločinov, ter izzove zamisel njih nove ureditve, namreč v občem delu kazenskega zakonika. Pokojni prof. Kušej obravnava predmet iz cerkvenopravne zgodovine „Cesar Jožef II. in papeževe prvenstvene pravice“. V njej kaže usodo pglavitnih papeževih pravic, na katere je zadela Jožefova reforma: dispenze v zakonskih stvarih, odprava eksemcij samostanskih udruženj, konzistorialne prelature in prelajte. Duhovno ozadje te dobe, ki ga slika avtor v uvodni analizi jožefinizma, galikanizma in febronianizma, omogoča razumevanje problemov, ki so bili postavljeni.

V razpravi „Interpretacija kazenskega zakona v jugoslovanski sodni praksi“ prof. Maklecov analizira in znanstveno ocenjuje stališče naše sodne prakse do najvažnejših problemov razlage kazenskih zakonov: pomen materialij, avtentično besedilo, odnos med za-